

INSTITUT
PRO POLITIKU
A SPOLEČNOST

Koronavirus a evropská solidarita

POLICY BRIEF / BŘEZEN 2020

KAREL SÁL

WWW.POLITIKASPOLECNOST.CZ

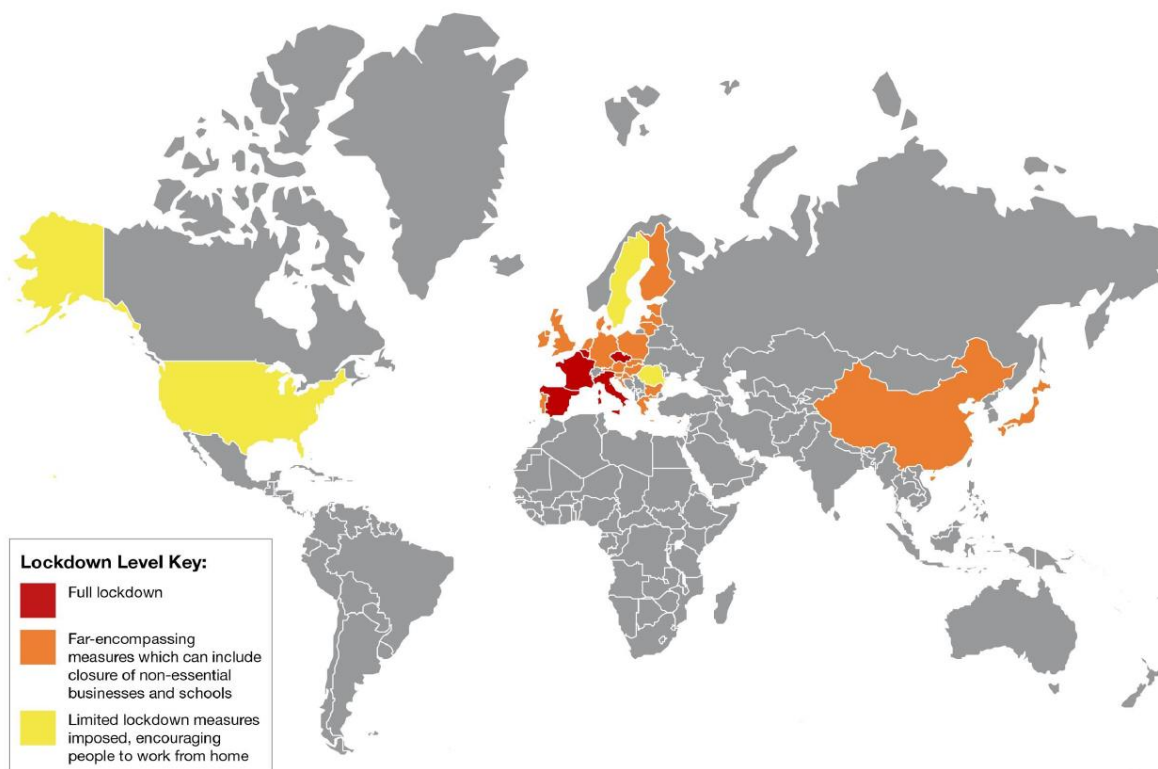
OFFICE@POLITIKASPOLECNOST.CZ

Koronavirus a evropská solidarita

Policy Brief – Karel Sál, březen 2020

Zpětně se zdá, že všechny evropské státy v přípravách na virovou nákazu zaspaly. I šéfka Evropské komise Ursula von der Leyen prohlásila, že „*my všichni, kdo nejsme experti, jsme na začátku koronavirus podcenili.*“ Ale přiznejme si, že nástup koronavirové nákazy je bezprecedentní a v současném rozsahu ji nikdo nepředpokládal. Ještě 27. ledna, dva dny po prvním pozitivním testu u pacienta v Bádensko-Württembersku, německá vláda považuje riziko rozšíření koronavirové nákazy za „velmi malé“ (Rheinfalz 2020) a virologové nepředpokládají, že by současný typ koronaviru byl nebezpečnější než epidemie SARS z roku 2003 (NDR 2020). Britská hygienická služba změnila stupeň nebezpečí z nízkého na střední teprve 30. ledna po tom, co Světová zdravotnická organizace označila nákazu jako riziko mezinárodního rozsahu (GOV.UK 2020). V ten samý den se v Římě prokázal první italský případ u čínského páru (Severgnini 2020).

Obrázek č. 1: Míra opatření vůči nákaze SARS-CoV-2 v jednotlivých státech světa

Zdroj: Cicero/AMO 2020: 1 (data platná k 19. 3. 2020, 13:30).

O 7 týdnů později je všechno jinak. V Itálii umírají stovky lidí denně, ulice jsou prázdné a je vyhlášena celostátní karanténa. Po Evropě jsou postupně uzavírány hranice, nejprve pro lidi z rizikových oblastí, za nedlouho pro všechny. V mnoha zemích, Českou republiku nevyjímaje, by občané měli chodit pouze do práce, na nákup a rychle domů. Nejpalčivější je nedostatek

ochranných pomůcek, roušek a respirátorů, což ohrožuje zejména zdravotnický personál. Pokud se jich nakazí příliš velké procento, zdravotní systém zkolabuje. To si uvědomují už všichni.

Nesolidární Evropa

„Od německého sjednocení, ne, od doby 2. světové války jsme se nesetkali s takovou výzvou, která by natolik vyžadovala solidaritu a spolupráci nás všech,“ prohlásila kancléřka Angela Merkel v mimořádném projevu k německým občanům. Osobní zodpovědnost, klid a hlavně solidarita, to jsou slova, která zaznívají od evropských státníků více než kdy předtím. Je jasné, že epidemie koronaviru bude výzvou nejen pro jednotlivé státy, ale i pro Evropskou unii. V minulých týdnech se totiž ukázalo, že členové EU jsou pro ochranu vlastního obyvatelstva ochotni obětovat sousedy – alespoň v některých ohledech.

Je zarážející, že vzletná slova o zodpovědnosti a solidaritě jaksi neplatí přes hranici. Když Itálie již 26. února prostřednictvím *EU Civil Protection Mechanism*¹ požádala členské státy o pomoc, především o zdravotnický materiál, nedostala od zbývajících 26 zemí žádnou odpověď, což italský velvyslanec při EU Maurizio Massari lakonicky shrnul: „Jedině Čína zareagovala na základě bilaterálních vztahů. To jistě není dobrá vizitka evropské solidarity.“ Kritikou nešetřil ani vůči EU samotné, která dle jeho slov má dělat více než management a konzultace (Boffey 2020).

Najít důvody, proč nikdo nereagoval, je jednoduché. Část zemí kvůli decentralizaci ani neví, jaký je skutečný stav zásob a kolik materiálu potřebují sami pro sebe (což je mimochodem také případ České republiky). V jiných státech má distribuci ochranných prostředků na starosti armáda a takové informace podléhají utajení. Navíc převážil názor, že situace se vymyká kontrole v celoevropském měřítku, tedy že pomůcky budou potřeba doma a podělit se o již tak nedostatkové zboží s Itálií by se rovnalo politické sebevraždě. Stačí, že si Češi musí šít roušky pokoutně doma. Národní zájem tak zvítězil nad solidaritou.

Další ránu společnému úsilí do jisté míry zasadilo Německo, Francie a třeba Česko, když na začátku března zakázaly vývoz zdravotnického materiálu. Za tento postup byly kritizovány eurokomisařem pro řešení krizí Janezem Lenarčem a konflikty na sebe nenechaly dlouho čekat.

Minulý týden se rozhořel nevídaný diplomatický střet mezi Německem a Švýcarskem, když německá strana v Hamburku zadržela 2 600 krabic s ochrannými rukavicemi švýcarského distributora. Švýcarský ministr hospodářství Guy Parmelin musel u německého protějšku vyjednat výjimku. Peripetie vyskladněním v Hamburku neskončily, jelikož kamion byl poté znovu zadržen na německo-švýcarské hranici. Řešení se ale našlo v řádech dnů a strany označují jednání za „konstruktivní“. Švýcarsko má však podobný problém v Itálii i Francii, se kterými se řešení vyjednat ještě nepodařilo. Situaci nepomáhá fakt, že tato superbohatá alpská země nevyrábí téměř žádné lékařské spotřební materiály a spoléhá se na dovoz z Dálného východu, zejména z Číny (Vonplon 2020). Každý výpadek tak dělá souboj s virovou nákazou, která již stála život 57 Švýcarů², ještě obtížnější.

¹ EUCPM je koordinační platforma členských států EU a 6 dalších zemí (Island, Norsko, Srbsko, Severní Makedonie, Černá Hora a Turecko), která funguje od roku 2001 a je aktivována v případech živelných pohrom a jiných mimořádných událostí. V minulosti např. Itálie, Německo, Polsko, Francie a Norsko pomáhalo při rozsáhlých požárech ve Švédsku. EUCPM dosud řešilo zhruba 300 žádostí o pomoc.

² K 21. březnu 2020, 11:39.

Problémy jsou i mezi samotnými členy EU. Rakouská strana si ústy své ministryně hospodářství Margarete Schramboeck stěžovala, že „není správné, aby Německo zadržovalo produkty určené pro Rakousko jenom proto, že se náhodou nacházejí ve skladech v Německu.“ (Dahinten, Wabl 2020)

Evropa po letech nerušeného obchodu a otevřených hranic tak znovu zakouší obtíže bariér, které jsou vyhlášovány nekoordinovaně a bez konzultací, a tím způsobují potíže v zásobování a prodlužování dodacích lhůt. Vidíme, že snahy ochránit své obyvatelstvo před nedostatkem ochranných pomůcek vytváří nedostatky u našich sousedů. V tuto chvíli Evropa místo spolupracujícího klubu připomíná spíše nákupní paniku v hypermarketu, kde sice nerozhoduje síla pěstí, ale příznivější obchodní trasy, vztahy s Čínou, naditější peněženka a ochota rychle platit. A teď si říkáte, co vlastně dělá EU?

Málo kompetencí, málo pomoci

Přiznejme si, že kritická slova předsedkyně Komise Ursuly von der Leyen vůči státům uzavírající své hranice vypjatou situaci rozhodně neuklidnila. Dlouhodobí kritici to vykládají jako ukázkou neschopnosti bruselského molochu a jako důkaz odtržení evropských elit od reality, zastánci Evropské unie zase upozorňují na nedostatek kompetencí, a tudíž malý prostor, kde EU může v takové situaci účinně zasáhnout.

V měkkých opatřeních, např. v oblasti doporučení, EU vyšla na prázdno, jako když 7. února vyzývala členské státy, aby si opatřily dostatek ochranných pomůcek pro personál, a o týden později se ministři zdravotnictví zemí EU dohodli na společných nákupech. Problém přirozeně nastává ve chvíli, kdy se situace v celé Evropě vymyká kontrole a část států zakazuje vývoz pomůcek mimo své území. Reakční doba společného úsilí byla příliš dlouhá a jednotlivé země nehodlaly čekat. Společný postup se tak zadrhl a až nyní Komise začíná vytvářet unijní zásoby respirátorů, plicních ventilátorů a dalších zdravotnických pomůcek. Také nesmíme zapomenout, že EU uvolnila na výzkum koronaviru a vývoj vakcíny 140 milionů eur.

Je pravda, že oblast zdravotnictví není součástí evropské integrace. EU se tak zaměřuje spíše na ekonomické dopady koronavirové epidemie. Tady můžeme pozorovat soustředěnější aktivitu. Už 13. března Komise přijala sérii opatření, kterým má podpořit evropskou ekonomiku v objemu 37 miliard eur. Česku také bylo umožněno přesunout cca 2 miliardy korun z evropských strukturálních fondů na Českomoravskou záruční a rozvojovou banku (ČMZRB), které budou použity k podpoře podnikatelů. Spolu s tím také EU uvolnila pravidla pro státní pomoc a byl zvýšen limit na pomoc pro jednu společnost (EK 2020). Navíc Evropská centrální banka spouští nový podpůrný program, přičemž nakupuje finanční aktiva za 750 miliard eur.

Koronavirová nákaza bude mít značný dopad. Nejvíce postiženy jsou v této situaci předlužené ekonomiky Itálie a Španělska, které citelně zasáhla světová ekonomická krize a které o pár let později také nesly velkou část nákladů spojenou s evropskou uprchlickou krizí. Část odborníků se obává, že hospodářský propad a obchodní omezení mohou mít pro Itálii, Francii a Španělsko vážné důsledky (Elliott 2020).

Z represivních opatření můžeme uvést to, že 16. března Evropská komise navrhla na 30 dní zákaz vstupu občanům cizích států do unijních zemí s výjimkou nezbytných případů, což Rada EU hned druhý den schválila (Chlebounová 2020). Bohužel, rozhodnutí přišlo až 17. března, tedy v situaci, kdy epidemie byla v plném proudu a např. ČR takové opatření již vymáhala. V této situaci byl pravděpodobně ekonomický zájem a tlak zájmových skupin silnější než zdraví

občanů. Nyní se řeší repatriace unijních občanů z postižených zemí a zde je velký prostor pro koordinaci právě z Bruselu.

A v poslední řadě, jak už vypíchl Massari, EU hlavně koordinuje. Např. koordinovala a spolufinancovala dodávky nouzových zdravotnických potřeb do Číny, kam bylo na začátku února dodáno cca 56 tun osobních ochranných prostředků (ochranné oděvy, dezinfekční prostředky a lékařské masky), které poskytlo 9 zemí EU včetně zkušené Itálie či České republiky. Tato pomoc bude jistě reflektována a Čína již Itálii vypomohla materiálem a lidskými zdroji.

Příprava na druhé dějství

Epidemie koronaviru v Evropě je zkouškou, jak pro jednotlivé státy, tak pro evropskou spolupráci a naši ochotu sdílet nedostatkové vybavení. První dějství epidemie se odehrávalo spíše v díkci národního zájmu a musíme si přiznat, že zákaz vývozu pomůcek možná ochránil část našich občanů, ale způsobil problémy v jiných státech. To, že nikdo z členských států neodpověděl na SOS Itálie v nouzi nejvyšší, bude do budoucna černou skvrnou na celém evropském projektu, a i my bychom z toho měli mít špatné svědomí. A hlavně se z toho musíme do budoucna poučit.

Druhé dějství bude o tom, jak společně čelit ekonomickým následkům. Zde bude nutné spravedlivě rozdělit pomoc, a hlavně zajistit další prosperitu EU. To Evropa umí. Dokázala se zvednout z prachu po 2. světové válce, překonala ekonomické i migrační krize a zvládne i nynější výzvu.

Větší problém bude nárůst kritických hlasů vůči Bruselu, a to zejména ve státech, které zasáhla epidemie opravdu tvrdě. Mrtvé totiž žádný podpůrný program nevzkřísí. Vysvětlit Italům, ale i Španělům či Francouzům, proč by měli dál platit do společné pokladny, když v rozhodující chvíli nikdo nepomůže, bude pro politickou reprezentaci ještě těžší než dnes. Epidemie tak krom tisíců Evropanů může přinést ještě jednu oběť – evropskou spolupráci.

KAREL SÁL
Analytik

Karel Sál vystudoval politologii na Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, kde v roce 2016 obhájil disertační práci s názvem *Demokracie v krizi nezájmu: účinky využití internetových voleb ve volebním procesu vybraných zemí*.

Odborně se zabývá problematikou e-Governmentu, internetovými volbami a informační svobodou. Je autorem několika odborných článků, vystupuje na mezinárodních konferencích a je zakladatelem a editorem think-tanku e-politics.cz.

ZDROJE

Boffey, D. (2020): „Italy criticises EU for being slow to help over coronavirus epidemic.“ In: *The Guardian*. Publik.: 11. 3. 2020, 10:17. [[online](#)]

Cicero /AMO (2020): *COVID-19 EU and Global Response*. [[online](#)]

Dahinten, J., Wabl, M. (2020): „Germany Faces Backlash From Neighbors Over Mask Export Ban.“ In: *Bloomberg.com*. Publik.: 9. 3. 2020, 14:05. [[online](#)]

EK (2020): *COVID-19: Komise stanovila koordinovanou reakci EU na ekonomické dopady koronaviru*. Tisková zpráva. Brusel 13. března 2020.

Elliott, L. (2020): „An Italian financial crisis is certain – the big question is how contagious it is.“ In: *The Guardian*. Publik.: 10. 3. 2020, 16:48. [[online](#)]

GOV.UK (2020): *Coronavirus (COVID-19): Latest information and advice*. [[online](#)]

Chlebounová, T (2020): „Jak EU pomáhá v boji s nákazou COVID-19?“ In: *Euroskop.cz*. Publik.: 17. 3. 2020. [[online](#)]

NDR Niedersachsen (2020): „Wie gefährlich ist das Coronavirus?“ In: *Hallo Niedersachsen*. Publik.: 28. 1. 2020, 19:30. [[online](#)]

Rheinpfalz (2020): *Corona-Virus: Bundesregierung hält Risiko für Deutschland sehr gering*. Publik.: 27. 1. 2020. [[online](#)]

Severgnini, Ch. (2020): „Coronavirus, primi due casi in Italia «Sono due cinesi in vacanza a Roma» Sono arrivati a Milano il 23 gennaio.“ In: *Corriere della sera*. Publik.: 31. 1. 2020, 13:06. [[online](#)]

Vonplon, D. (2020): „Deutschland lenkt im Exportstreit um die Schutzmasken ein.“ In: *Neue Zürcher Zeitung*. Publik.: 13. 3. 2020, 17:46. [[online](#)]